

TUR232 ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ GRAMERİ

(4. HAFTA)

ERZUMLU DARİR

Doğuştan kör olduğu söylenen Darir, kuvvetli bir hafızaya sâhip olup bu özelliği sayesinde Arapça ve Farsçayı mükemmel bir şekilde öğrendiği gibi, İslami ilimlerde de ehliyet kazanarak kadılık payesi almıştır.

Erzurum ve civarında doğup büyüyen Darir, 1377 yılında Mısır'a gitmiş, hükümdar meclisine kabul edilerek fasih ve beliğ konuşması ile dikkatleri üzerine çekmiştir. Nazım ve nesirle meşgul olan Darir, tahminen 15. yüzyıl başlarında ölmüştür. Darir'in eserlerinde Azeri lehçesi özellikleri görülmekle beraber, Kadı Burhaneddin'e nazaran Osmanlı Türkçesine daha yakındır (Şahin 2015: 29).

Erzumlu Darir'in *Kıssa-i Yusuf, Siretü'n-Nebi, Futuhu'ş-şam Tercümesi, Yüz Hadis Yüz Hikâye* adlı eserleri mevcuttur.

- Leyla Karahan, *Erzumlu Darir*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995.

DEDE KORKUT HİKÂYELERİ

Dede Korkut Hikâyeleri, 12.-13. yüzyılda Kuzey Dođu Anadolu ile Azerbaycan, Ermenistan bölgelerine gelen Türklerin yerleşmelerini ve bu maksatla yaptıkları savaşları destansı şekilde anlatır. Meydana gelişinden itibaren söylene söylene gelen eser 15. yüzyılda yazıya aktarılmış ama kimin yazıya aktardığı belli değildir (Şahin, 2015: 31).

Bu eser, 12 hikâye ve bir ön sözden oluşmaktadır. Bilinen iki nüshası vardır. Biri Vatikan'da diğeri ise Dresden'dedir.

Dede Korkut Hikâyeleri bütün Türk dünyası için eşsiz bir hazinedir. Oğuzların eski dönemlerini anlatan eser, hem Türk dili hem de Türk kültürü için değerli bir eserdir.

- Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı I* (Giriş-Metin-Faksimile), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1989.

B. 3. Osmanlıcaya Geçiş Dönemi Türkçesi

Anadolu beylikleri döneminde Türkçenin ön plana çıkışı beylerin şair ve yazarları çeşitli vesilelerle Türkçe yazmaya sevk etmesi sonucunda hem Türkçe yazılan eserlerin sayısı artmış hem de Oğuzca yazı dili konumuna geçme yolunda çok önemli adımlar atmıştır. Ancak 15. yüzyıldan sonra Beylikler döneminde görülen sade Türkçeyle yazma geleneği yavaş yavaş terkedilmeye başlanmıştır.

Osmanlı devleti büyüdükçe Türk saraylarının bulunduğu merkezler aynı zamanda birer kültür merkezi konumuna gelmiştir. Bilimde ve edebiyatta devletin gelişimine paralel olarak büyük gelişmeler kendini gösterdi. Ancak bu gelişmeyle birlikte Arapça ve Farsçanın kullanımı ve bu dillere verilen değer de artmaya başladı. Medresedeki eğitim öğretim işinde Arapça ve Farsça ağırlık kazandı (Şahin, 2015: 32). Bunun sonucu olarak da Türk dili önceki yüzyıllarda olduğu gibi hakir görülmeye başlanmıştır. Şairler, Arapça ve Farsça yazmayı övünç saymışlardır. Türkçe ise gerilemeye başlamıştır.

Bu yüzyılın eserlerinde bir geçiş döneminin bütün özelliklerini bulmak mümkündür. Birçok Türkçe kelime, Arapça ve Farsça anlamdaşlarıyla yan yana kullanılmakta, edatlar ile birbirine bağlanmış uzun iç içe yabancı cümleler yanında kısa, açık ve Türkçenin yapısına uygun cümleler de yer alabilmektedir. Türkçenin deyimleri yine yer yer varlığını korumaktadır. Ne var ki, bir önceki yüzyıla oranla artık denge Türkçenin aleyhine dönmeye başlamıştır.

AHMEDİ-İ DAÎ

14. yüzyılın sonunda ve 15. yüzyılın başında yaşamıştır. Yıldırım Bayezid, Emir Süleyman ve Çelebi Sultan Mehmet devirlerinde yaşayan şairin ne zaman öldüğü belli değildir. Germiyan'da yetişmiştir. Telif, tercüme, manzum ve mensur olmak üzere meydana getirdiği eserlerin sayısı on yediyi bulmaktadır (Timurtaş, 1977: 2). Bu eserleri Eski Anadolu Türkçesinin dilini yansıtmaları bakımından önemlidir.

Türkçe Dîvân, Farsça Dîvân, Çeng-nâme, Vasiyyet-i Nûşirevân-ı Âdil be-Pusereş Hürmüz-i Tâcdâr, Ukûdü'l-Cevâhir, Câmasb-nâme, Tercüme-i Tefsîr-i Ebu'l-Leys Semerkandî, Tercüme-i Kitâbü't-Ta'bîr-nâme, Vesîletü'l-Mülûk fî Ehli's-Sülûk, Miftâhü'l-Cennet, Tercüme-i Tezkiretü'l-Evliyâ, Tercüme-i Eşkâl-i Nâsır-ı Tûsî (Tercüme-i Sî Fasl fi't-Takvîm), Tercüme-i Tıbb-ı Nebevî, Teressül, Müfredât gibi eserleri mevcuttur.

- Mehmet Özmen, *Ahmed-i Dai Divanı I-II*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2001.
- Gürer Gülsevin, *Ahmed-i Dai - Miftahu'l-cenne (Metin-Dil Özellikleri-Söz Dizini)*, Malatya Üniversitesi, Doktora tezi, Malatya 1989.

ŞEYHÎ

15. yüzyılın büyük divan şairi, sultanü'ş-şuara'sıdır. Asıl adı Yusuf Sinan olan Şeyhi, Germiyanlıdır. Asıl mesleği tabiplik olması sebebiyle Hekim Sinan adıyla şöhret kazanan bu büyük şair Hacı Bayram-ı Veli'ye intisabı dolayısıyla Şeyhî lakabını almış ve böyle tanınmıştır.

Divan şiirinin büyük ustası Ahmedi'nin ardından yetişerek klasik kültür ve edebiyatın birçok inceliklerini eserlerine aksettiren Şeyhî, Anadolu'daki Türk edebiyatının kuruluş devrini devam ettirmiştir. O da diğer çağdaşları gibi klâsik İran edebiyatı zevkiyle yetişmiş ve Türkçeye, böyle bir sanat anlayışı içinde millileşen eserler kazandırmıştır.

Divan: İstanbul kütüphanelerinde hâlen altı yazma nüshası vardır. Millet Kütüphanesi, Ali Emirî kısmı, 238 numarada bulunan nüshanın Türk Dil Kurumu tarafından tıpkıbasımı yapılmıştır. Yirmi kaside, iki terhib-i bend, üç terci, iki müstezad ve iki yüz kadar da gazelden meydana gelmiştir.

Harname: Yük taşımakta pek çok sıkıntılar çeken, çelimsiz bir eşeği ele alan Şeyhî, semiz bir öküz gibi olmaya çalışan bu eşeğin başına gelenleri anlatan hiciv sahasında yazılmış bir mesnevidir. 126 beyitten meydana gelen eser, 4 kısımdır.

- Faruk Kadri Timurtaş, *Şeyhi'nin Harnamesi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1971.

Hüsrev ü Şirin: İkinci Murad Hanın emriyle Nizami'nin aynı adlı mesnevisinden tercüme edilmiştir. 6944 beyitten meydana gelir. Eserde hikâyeye girmeden önce, 775 beyitlik bir kısım gelmektedir. Bu kısım, dua, münacat, tevhit, nat, yaratılış ve yaratıcıya ait hikmet bahsi, kitabın yazılış sebebi, İkinci Murad Hana methiyeler ve Padişah'a nasihat yollu hitap başlıklarını taşıyan mesnevi ve kaside şekilleriyle yazılmış 15 parça manzumeden meydana gelmiştir. Esas hikâyeye 11 bölümdür ve mesnevîde gerek Hüsrev ve Ferhat ve gerekse Şirin ağzından söylenmiş 26 gazel bulunmaktadır. Ayrıca Şirin tarafından söylenen kaside şeklinde bir münacatla Ferhat'ın dilinden söylenmiş yedi bentlik bir terci-i bend de bulunmaktadır.

- Faruk Kadri Timurtaş, *Şeyhî ve Hüsrev ü Şîrîn*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1980.

SÜLEYMAN ÇELEBİ

Meşhur Türkçe *Mevlit* kasidesinin yazarıdır ve Bursa'da doğmuştur. Kaynaklarda Süleyman Çelebi'nin doğum tarihine dair bir kayda tesadüf edilmemiştir. Ancak, Süleyman Çelebi'nin *Mevlit*'i 60 yaşında yazdığı ve eserini 1409 senesinde bitirdiği, en eski olarak bilinen nüshasında mevcut bir beyte dayandırılmaktadır. 1422 senesinde vefât ettiği bilindiği için, onun 1351 senesinde doğduğu sonucuna varılabilir.

Vesiletü'n-necat: Türk edebiyatının en meşhur mevlididir. 700 beyitten oluşmaktadır. Bu eserin birçok nüshası mevcuttur.

- Ahmet Ateş, *Süleyman Çelebi Vesiletü'n-necat - Mevlid*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1954.

HATİBOĞLU

Hatiboğlu'nun doğum yeri ve yılıyla ilgili yazılı kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Şair Germiyanlıdır. Eserlerinde, Hatiboğlu ve İbni Hatib mahlasını kullanmıştır. Bilinen eserleri *Bahru'l-hakayık*, *Ferah-name*, *Letayif-name*'dir.

- Hatice Şahin, “Hatiboğlu Ferah-name, Dil Özellikleri-Metin-Sözlük”, İnönü Üniversitesi, Doktora tezi, Malatya 1993.

Eski Anadolu Türkçesinin belli başlı şairleri ve başlıca eserler üzerine yapılan çalışmalar yukarıda verilmiştir. Buradakilerler dışında birçok şair de bulunmaktadır.

Bunlara ek olarak bu dönemde sultan şairleri de görülmüştür. Muradî (II. Murat), Avnî (Fatih Sultan Mehmed), Adlî (II. Bayezid), Sultan Cem sultan şairleridir.